

FRÁSÖGN

*af samráðsfundi Norður- og Eystrasaltslandanna innan þings
Öryggis- og samvinnustofnunar Evrópu í Tallinn 20. maí 2022*

Af hálfu Íslandsdeildar ÖSE-þingsins sóttu fundinn Bryndís Haraldsdóttir, formaður, og Bylgja Árnadóttir, alþjóðaritari. Fundinn sóttu níu þingmenn Norðurlanda og Eystrasaltslandanna innan ÖSE-þingsins. Á dagskrá var undirbúningur undir ársfund þingsins í Birmingham í júlí 2022 og innrás Rússlands í Úkraínu.

Mati Raidma, formaður eistnesku landsdeildarinnar, opnaði fundinn. Hann ítrekaði að stríðið í Úkraínu væri barátta ólíkra gilda. Niðurstaða atakanna myndi hafa víðtæk áhrif á alla Evrópu. Mykyta Poturaiev, formaður úkraínsku landsdeildarinnar, tengdist fundinum með fjarfundarbúnaði. Hann þakkaði fyrir stuðning Norðurlanda og Eystrasaltslanda við Úkraínu. Ákvarðanir um að senda hergögn til Úkraínu hefðu skiljanlega verið erfiðar en það væri hið eina rétta í stöðunni. Úkraína berðist fyrir hönd allrar Evrópu. Umsókn sænskra og finnskra stjórnvalda um aðild að NATO sýndi að þarlend stjórnvöld tækju ógnina frá Rússlandi alvarlega. Poturaiev sagði fráleitt að tala um NATO sem ógn við Rússland. Atlantshafsbandalagið væru varnarsamtök sem hefðu aldrei ógnað Rússlandi heldur unnið náið með Rússum í áraraðir, mun nánar en með úkraínskum stjórnvöldum fyrir árið 2014. Augljóst væri að undir núverandi stjórnkerfi og hugmyndafræði gætu rússnesk stjórnvöld ekki lifað í sátt og samlyndi við nágranna sína. Ekki væri hægt að búast við stefnubreytingu stjórnvalda á meðan minnisvarðar um Stalín og Lenín væru enn þá í hávegum hafðir í hjarta stjórnarbygginga Rússlands.

Poturaiev lýsti vonbrigðum sínum með orðræðu á Vesturlöndum, og sérstaklega í Bandaríkjunum, um að stöðva hergagnaflutning til Úkraínu og þrýsta á Úkraínumenn að semja frið. Hann ítrekaði að það myndi kosta mannlíf og leiða til þess að rússnesk stjórnvöld myndu leggja undir sig stór landsvæði. Hann sagði stríðið ekki snúast eingöngu um Úkraínu heldur að standa í vegi fyrir því að rússnesk stjórnvöld næðu markmiðum sínum. Rússnesk stjórnvöld hefðu hreinlega ekki getað unnað Úkraínumönnum þess að lifa frjálssara og betra lífi en rússneskur almenningur. Það væri merkilegt í ljósi þess að Úkraína hefði ekki verið ríkasta landið í Evrópu fyrir stríðið og staðið frammi fyrir miklum áskorunum í efnahagslífinu og í baráttunni við spillingu.

Fundarmenn skiptust á upplýsingum um viðbrögð ríkisstjórna sinna við innrásinni í Úkraínu, hernaðar- og mannúðaraðstoð og móttöku flóttamanna. Bryndís Haraldsdóttir sagði frá því að fjárhagslegur stuðningur íslenskra stjórnvalda við Úkraínu næmi nú milljarði íslenskra króna í gegnum alþjóðastofnanir á borð við Alþjóðabankann, UNICEF og UN Women. Um eitt þúsund manns hefðu þegar komið til landsins frá Úkraínu og unnið væri að því að tryggja fólkinu alla nauðsynlega aðstoð. Volodymyr Zelenski, forseti Úkraínu, hefði ávarpað Alþingi og íslensku þjóðina í byrjun mánaðarins og það hefði verið tilfinningaþrungin stund. Bryndís sagðist hins vegar hafa áhyggjur af því hvernig best væri að tryggja áframhaldandi stuðning almennings ef átök drægjust á langinn. Einnig væri mikilvægt að gera sér grein fyrir því að stríðsátök hefðu ólík áhrif á karla og konur. Konur og stúlkur á flótta væru í sérstaklega viðkvæmri stöðu. Nauðsynlegt væri að tryggja skráningu flóttafólks og fylgjast með því að flóttafólk yrði ekki fyrir ofbeldi og misnotkun við komu sína til okkar landa.

Þá var rætt um ársfund ÖSE-þingsins í Birmingham. Margareta Cederfelt, forseti ÖSE-þingsins og þingkona frá Svíþjóð, sagði frá því að rússneska landsdeildin hefði fengið boð á ársfund ÖSE-þingsins í Birmingham í júlí, líkt og reglur þingsins kveða á um. Hins vegar væru

allir meðlimir rússnesku landsdeildarinnar á lista Breta yfir einstaklinga sem beittir eru þvingunaraðgerðum vegna stríðsins og því væri ljóst að Rússar tækju ekki þátt í ársfundinum. Ekki væri mögulegt að taka þátt í ársfundinum með fjarfundarbúnaði, þar sem neyðarástandi vegna COVID-19 hefði verið aflétt á ÖSE-þinginu. Rússneskir þingmenn gætu því ekki heldur lagt fram aukaályktanir eða breytingartillögur við ályktanir þar sem starfsreglur kveða á um að þingmaður sem skrifar undir tillögur þurfi að sækja ársfund.

Þingmenn frá Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum höfðu lagt fram nokkrar aukaályktanir fyrir ársfund ÖSE-þingsins og voru þær ræddar á fundinum. Bryndís Haraldsdóttir kynnti drög að aukaályktun sinni um málefni norðurslóða. Hún ítrekaði að áhrif loftslagsbreytinga á norðurslóðum væru víðtæk. Erfitt væri að ræða aðgerðir á þessum tímamarki vegna innrásar Rússa í Úkraínu en nauðsynlegt væri að vekja athygli á málefninu innan ÖSE. Margareta Cederfelt, forseti, kynnti ályktunardrög um innrásina í Úkraínu og sömuleiðis Vilija Aleknaite Abramikiene, formaður landsdeildar Litháens. Einnig var fjallað um framboð til embætta ÖSE-þingsins og kom fram mikill stuðningur við áframhaldandi setu Margaretu Cederfelt sem forseta. Cederfelt var kosin í embætti á ársfundi 2021 til eins árs og má samkvæmt starfsreglum sitja annað tímabil. Fregnir hafa þó borist af því að Kari Henriksen frá Noregi hafi verið hvött til að bjóða sig fram gegn Cederfelt, en hún tapaði kosningunum 2021 með aðeins tveimur atkvæðum.

Þingmennirnir heimsóttu hugveituna *International Centre for Defence and Security* þar sem sérfræðingar í öryggis- og varnarmálum ræddu um stríðið í Úkraínu, stjórnkerfið í Rússlandi, stjórnarandstöðu og viðhorf almennings í Rússlandi og viðbrögð alþjóðasamfélagsins. Umræður á fundinum voru bundnar trúnaði (Chatham House Rule) þannig að ekki er vísað í ummæli einstakra þátttakenda. Fram kom að stjórnvöld og almenningur í Úkraínu óttaðist að Vesturlönd myndu knýja þau til að hætta að berjast. Það væri hins vegar ekki álitinn valkostur. Bent var á að undir stjórn Pútíns Rússlandsforseta hefði engu landi verið skilað sem unnist hefði í átökum og engir friðarsamningar hefðu verið virtir. Engin ástæða væri til að ætla að annað yrði uppi á teningnum í friðarviðræðum Úkraínu og Rússlands. Þeir sem töluðu um málamiðlanir, vopnahlé og samningaviðræður hunsuðu þessa staðreynd. Alþjóðlegur þrýstingur á frið væri hápólitísk afstaða. Stríðsátökin í Úkraínu væru sjaldgæft dæmi um átök sem einungis yrðu leyst með hernaði. Friðarsamningar á þessu stigi, þar sem Úkraínnumenn væru hvattir til að gefa eftir land, gætu leitt af sér kraumandi átök til lengri tíma og haft alvarleg áhrif á stefnu rússneskra stjórnvalda til framtíðar. Nauðsynlegt væri þó að skilgreina hvað fælist í sigri. Grundvallarkrafan væri að rússneskur her drægi sig frá öllu landsvæði sem hefði verið hernumið frá í febrúar 2022. Einnig væri skýr krafa um réttlæti. Réttlæti fæli í sér refsingar fyrir stríðsglæpi, refsingu fyrir árásarstríðið sjálft, réttlæti fyrir þau 14.000 börn sem hefðu verið aðskilin frá foreldrum sínum og þá Úkraínnumenn sem hefðu verið sendir til Síberíu og greiðslur fyrir eyðilegginguna í Úkraínu.

Í óformlegum umræðum komu fram alvarlegar athugasemdir við störf framkvæmdastjóra ÖSE-þingsins sem nauðsynlegt verður að skoða nánar á næstunni. Frekari upplýsingar má nálgast hjá ritara Íslandsdeildar og á vefsvæðinu www.oscepa.org.